

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ СІМЕЙНИХ ПРАВ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ

УДК 347.1 + 347.61/64

Комплексне дослідження будь-якої сфери правового регулювання об'єктивно вимагає розгляду її першооснов (основних засад), які прийнято позначати як «принципи» (права, галузі, інституту чи іншого правового утворення). Як зазначається у літературі, концептуальне осмислення того чи іншого феномену завжди вимагає визначення його підвалин і принципів, оскільки неможливо вивчити явище без усвідомлення його першооснов. [1, с.128] При цьому принципи права (правові принципи) є настільки універсальними та фундаментальними, мають таке важливе регулятивне значення, що із ними не може зрівнятися жодне інше правове явище. [2, с.61]

В найбільш широкому розумінні принцип – це те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки.[3, с. 40] У сфері правознавства термін «принцип» (від лат. *principium* – первісне, визначальне) традиційно використовується для позначення засади, вихідного положення будь-якого явища. [4, с.123]

При визначенні поняття «принципи» (права, галузі, інституту) науковці вживають такі категорії, як: вихідні теоретичні положення, основні чи керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади, закономірності, сутність, система координат тощо. [3, с. 40]

З огляду на відсутність єдиної термінології у літературі ті чи інші принципи права (правові принципи) розглядаються як: загальні, керівні (основні, головні, відправні, вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення; вихідні ідеї, що визначають характер певного правового явища; найбільш важливі юридичні вимоги, що адресуються суб'єктам права. [3, с. 40; 4, с.123]

Таким чином, здебільшого під принципами розуміються загальні (керівні, основні, головні, відправні, вихідні, спрямовуючі та ін.) положення правового регулювання у відповідній сфері.

Якщо звернутися до положень загальної теорії права, то, за визначенням П.М. Рабиновича, принципи права – це керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування й розвитку людини і суспільства та визначають зміст і спрямованість правового регулювання.[5, с. 102]

В цивілістиці правові принципи розглядаються як керівні положення права, його основні начала, що виражають об'єктивні закономірності, тенденції і потреби суспільства, визначають сутність всієї системи, галузі або інституту права і мають загальнообов'язкове значення у силу їх правового закріплення. [6, с. 223]

У доктрині сімейного права, під «принципами сімейного права» розуміють обумовлені змістом сімейних відносин ідеї про певні цінності, які відображають об'єктивні закономірності розвитку таких відносин, характеризуються імперативністю, універсальністю, найвищою стабільністю, об'єктивністю та загальнообов'язковістю, а також визначають соціальне призначення й сутність сімейного права, є основою для вдосконалення сімейного законодавства. [7, с. 30]

В.А. Ватрас розглядає принципи сімейного права (включаючи загальні засади регулювання сімейних відносин) як джерела вищої юридичної сили щодо інших джерел (крім Конституції України), які застосовуються разом із правовими приписами, а у випадках наявності прогалин у законодавстві – надають змогу вирішити сімейно-правовий спір. [8, с. 3]

В контексті останнього твердження, слід зауважити, що розуміння принципів права як джерела права не є новим баченням природи досліджуваної категорії. Так, серед первинних джерел права Європейського Союзу науковці в виокремлюють принципи права. [9, с.19] При цьому Л.Л.Богачова зауважує, що принципи права, відповідно до дуалістичної концепції, можна трактувати і як зміст права, і як його джерело, що в свою чергу відповідає практиці міжнародно-правового регулювання (ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН). [9, с.23] В цьому контексті, продовжу-

ючи думку В.А.Ватраса, доцільно погодитися з С.В.Шмаленем, що власне принципи права як самостійне джерело права використовуються сьогодні судами України у процесі застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ. [10, с.4, 11-12]

Тим не менше, незважаючи на значний вклад багатьох видатних вчених у розробку правової доктрини щодо принципів права, питання розуміння та значимості принципів залишається спірним, а комплексні дослідження з визначеної тематики продовжуються. Вказане, не в останню чергу, пояснюється доктринальною важливістю окресленого питання, оскільки «принципи права» є основоположною категорією щодо розвитку права в цілому.

Серед різноманіття принципів права (правових принципів) на сьогодні прийнято виділяти принципи правореалізації [11, с.44], невід'ємною частиною яких слід вважати принципи здійснення суб'єктивних прав як складової механізму правового регулювання. Щоправда одразу слід відзначити, що не всі правознавці погоджуються із виокремленням принципів здійснення суб'єктивних прав у окремий підвид правових принципів [2, с.65], однак на сьогодні подібні погляди не знаходять широкої підтримки.

Загальна тенденція щодо виділення в окрему категорію принципів здійснення суб'єктивних прав (принципів реалізації права) підтримується не лише в науковому середовищі, але здобула своє відображення у законодавстві. Так, чинні цивільний та сімейний кодекси України містять загальні положення щодо здійснення суб'єктивних прав у відповідній сфері, які слід розглядати як правові принципи (ст. 12 ЦК України, ст. 14 СК України). При цьому у літературі справедливо звертається увага на те, що законодавець у багатьох випадках «принципи права» позначає як «основні засади» (ст. 3 «Загальні засади цивільного законодавства» ЦК України, ст. 7 «Загальні засади регулювання сімейних відносин» СК України). Відповідно, на підставі цього робиться висновок про тотожність «принципів» та «основних засад» права. [2, с.63; 8, с.241]

Таким чином, принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав слід розглядати як підвид принципів сімейного права. Висловлене твердження в свою чергу вимагає вирішення наступних

питань теоретичного характеру щодо: 1) поняття принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав; 2) їх співвідношення з іншими принципами права, зокрема з принципами сімейного права; 3) самостійності принципів здійснення сімейних прав, зокрема наскільки вони є відмінними від загальних принципів здійснення прав (насамперед, принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав).

Поняття принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав.

Принципи здійснення суб'єктивних прав, включаючи сферу сімейних відносин, – це порівняно малодосліджене явище. Однак його розгляд є необхідним як з наукової, так і практичної точок зору. Слід погодитися із тим, що чітко сформований комплекс принципів реалізації права володіє потужним законотворчим потенціалом, оскільки ці основні положення дають можливість оцінити, наскільки у даний час оптимальними є механізми реалізації конкретних прав і де існують прогалини. [1, с.132]

Визначаючи поняття «принципи здійснення суб'єктивних прав» (чи «принципи реалізації права»), науковці виходять із того, що: 1) принципи здійснення суб'єктивних прав слід розглядати як похідні від відповідних галузевих принципів; 2) вони є конкретизацією галузевих принципів, оскільки відображають специфіку правового регулювання відповідного аспекту галузевих суспільних відносин [2, с.65] (*у даному випадку вони пов'язані із процесом реалізації права – авт.*).

Так, М.О. Стефанчук, відзначивши неоднозначність тлумачення поняття «принципів здійснення суб'єктивних прав» у правовій науці, запропонував авторське їх визначення як основних начал, найбільш загальних керівних положень (засад), що визначають первинні універсальні вимоги до поведінки, вчинюваної особами – володільцями відповідних суб'єктивних прав, яка спрямована на здійснення вказаних прав та в силу їх законодавчого закріплення носить загальнообов'язковий характер. [12, с.39-40]

Т.В. Дерюгіна визначає принципи здійснення права як різновид принципів права, що встановлюють засадничі начала, які пов'язані із процесом безпосереднього здійснення суб'єктивного

права та впливають на вибір видів та способів здійснення права. [2, с. 66]

Л.В. Красицька принципи здійснення особистих та майнових прав батьків і дітей розглядає як основоположні ідеї та вимоги, що зумовлені потребами суспільства і закріплені нормами права, дотримання яких є обов'язковим для всіх учасників сімейних відносин при здійсненні суб'єктивних сімейних прав. [13, с.155]

Таким чином, принципи здійснення суб'єктивних прав (включаючи сімейні) – це окремий вид правових принципів, що відображають особливості правового регулювання здійснення відповідних суб'єктивних прав. При цьому слід розуміти, що правове регулювання здійснення суб'єктивних прав є достатньо складним комплексним явищем, яке розглядається (переважно – вченими-цивілістами) як окрема підгалузь чи правовий інститут. Відповідно воно ґрунтується на цілому комплексі принципів різного рівня: морально-етичних, загальноправових, міжгалузевих, галузевих та інституційних, що поєднані функціональною залежністю та перебувають у певному співвідношенні між собою. [14, с.226-229] Зі свого боку, можна погодитися із важливістю морально-етичних принципів (засад), що є універсальними для всіх сфер суспільства, та тим, що вони впливають на формування правової системи. [14, с.226-229] Проте, як на нашу думку, їх значення для правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин є опосередкованим, оскільки вирішальну роль тут відіграють саме принципи (засади) правового характеру (тобто ті, що отримали своє закріплення у нормах права). Відтак, виникає питання про співвідношення правових принципів (принципів права) у механізмі здійснення суб'єктивних прав і виконання обов'язків.

Місце принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав у системі принципів права. Більшість науковців розглядає принципи здійснення суб'єктивних прав (принципи реалізації права) як різновид правових принципів, що виражають специфіку правового регулювання відповідних суспільних відносин. Тому відповідь на питання, як співвідносяться між собою загальні принципи права та принципи реалізації права (принципи здійснення суб'єктивних прав) достатньо очевидна – вони співвідносяться між со-

бою як ціле та часткове. Крім іншого, тут проявляється загальна закономірність, згідно якої, «чим меншим є певний елемент правової матерії, тим конкретнішими повинні бути його спеціальні принципи». [2, с. 65] Іншими словами, принципи здійснення суб'єктивних прав – це деталізація відповідних галузевих принципів; специфічні засади правового регулювання здійснення прав і виконання обов'язків.

Однак визнання похідного характеру принципів здійснення суб'єктивних прав від галузевих принципів (як і визнання їх принципами «нижчого» рівня, у порівнянні із галузевими), не зменшує гостроти питання щодо їх співвідношення.

З одного боку, необхідно погодитися із наявністю об'єктивного взаємозв'язку та взаємообумовленості галузевих принципів та принципів здійснення суб'єктивних прав. Адже галузеві принципи, що є засадами відповідної галузі права, визначають зміст усіх її інститутів і норм [1, с.133; 14, с.251-253], включаючи підгалузь чи інститут, що у межах конкретної галузі регламентує здійснення суб'єктивних прав. Таким чином, забезпечується відповідна логіка взаємодії та співвідношення галузевих принципів і принципів здійснення суб'єктивних прав як цілого і часткового. Галузеві принципи як ідейна основа законодавства визначають найбільш загальні установки щодо регулювання відповідних відносин; у той же час, принципи здійснення суб'єктивних прав встановлюють межі такого здійснення прав та вказують на правомірні способи для цього. [1, с.133-134; 14, с.255-258] При цьому принципи здійснення суб'єктивних прав повинні слугувати орієнтиром у процесі реалізації прав усіх суб'єктів відповідних правовідносин, а їх практичне значення має полягати у здатності виступати критерієм належної й неналежної реалізації прав. [1, с.134]

Якщо повернутися до сфери сімейних відносин, то принципи сімейного права є спільними для всього правового механізму, оскільки у них закріплюються всі цілі і завдання правового регулювання, а принципи здійснення сімейних прав і виконання обов'язків виступають як часткове, тому що спрямовані на більш конкретні інститути сімейного права. [15, с.94]

Проте, з іншого боку, коли мова заходить про конкретний перелік принципів здійснення суб'єктивних прав, то з'ясовується існування ряду проблемних аспектів. Так, в одних випадках науковцями галузеві принципи взагалі не відмежовуються від принципів здійснення суб'єктивних прав у межах відповідного галузевого регулювання. Зокрема, на думку М.А. Кондрашової, якщо вести мову про виокремлення системи принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав, то можна вказувати на їх тотожність загальним принципам сімейного права. [15, с.94] На нашу думку, з подібною точкою зору складно погодитися, оскільки у такому разі взагалі втрачається зміст у відокремленні принципів здійснення суб'єктивних прав. Проте в науковій літературі обґрунтовано наголошується на необхідності розмежування принципів здійснення прав та загальних принципів, оскільки їх отождолення призводить до заперечення існування двох форм права (об'єктивного права і суб'єктивного права), при цьому переважною сферою дії принципів здійснення прав є суб'єктивне право. [14, с.248-250] Тому більш поширеною є точка зору про те, що галузеві принципи та принципи здійснення суб'єктивних прав співпадають, проте лише частково. [1, с.132-133; 14, с.257-259]

При цьому актуальним видається перегляд поширених уявлень про галузеві принципи, адже, приміром, добросовісність (справедливість, розумність) та недопустимість зловживання правом слід розглядати, як на нашу думку, в якості саме принципів здійснення суб'єктивних прав. Вважаємо, що ці принципи є спеціальними у рамках галузевого регулювання та встановлюють вимоги щодо реалізації права учасниками правовідносин.

Самостійність принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав. Аналіз правової літератури констатує, що питання здійснення суб'єктивних прав досліджувалися переважно у межах цивільністичних розробок. Так, Л.В. Красицька висловила думку, що принципи здійснення особистих та майнових прав батьків і дітей ґрунтуються, перш за все, на загальних принципах здійснення суб'єктивних цивільних прав. [13, с. 155] В.А. Ваграс, відзначивши, що для регулювання сімейних відносин у субсидіарному порядку можуть бути застосовані загальні засади цивільного законодавства (зокрема принцип справедливості, добросовісності

та розумності), водночас вказав на ряд виникаючих при цьому питань, зокрема: чи повною мірою застосовні загальні засади цивільного законодавства до сімейних відносин, чи є інші приписи, які мають силу та характер принципів сімейного права, чи вони мають бути визначені виключно у законодавстві, чи можливе їх виведення із інших положень та ін. [8, с. 239]

У свою чергу, в контексті досліджуваних питань, вважаємо принциповим визначитися, чи можливо розглядати принципи здійснення суб'єктивних цивільних прав як універсальні (загальні) для всієї сфери приватного права і як вони співвідносяться із принципами здійснення суб'єктивних сімейних прав?

На думку М.А. Кондрашової, з огляду на генетичну спорідненість цивільного і сімейного права та їх приналежність до сфери приватного права, принципи здійснення суб'єктивних прав і виконання обов'язків у сімейному і в цивільному законодавствах характеризуються певною спільністю. При цьому принципи здійснення прав і виконання обов'язків у цивільному законодавстві слугують первинним ступенем, базисом для виявлення, вивчення і аналізу в подальшому принципів здійснення сімейних прав і виконання обов'язків, проте з урахуванням предмета правового регулювання сімейних правовідносин. Їх неможливо розглядати окремо, вони тісно взаємодіють між собою та не виключають один одного, однак при цьому мають різні цілі правового регулювання. [15, с. 94-96]

Вважаємо, що загалом із вказаним можна погодитися, відзначивши взаємозв'язок та спільне походження принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав та суб'єктивних сімейних прав. Однак при цьому принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав мають свою специфіку, що впливає із мети та особливостей правового регулювання сімейних відносин, а тому їх не можна ототожнювати з суб'єктивними цивільними правами. Так, ч. 1 ст. 14 СК України передбачений принцип особистого здійснення сімейних прав (якщо інше не впливає із суті правовідносин – авт.), що не характерно для цивільних правовідносин, оскільки тут у переважній більшості випадків уповноважений суб'єкт може здійснювати свої права через представника.

В теорії права справедливо відзначається, що певні засадничі положення (ідеї) можуть вважатись правовими принципами лише тоді, коли вони відповідають певним вимогам (ознакам). [3, с. 41] Тому необхідно визначити, яким кваліфікуючим ознакам повинні відповідати ті чи інші положення для того, щоб їх можна було вважати правовими принципами.

В доктрині існує достатня кількість наукових розробок, в яких досліджуються характерні ознаки принципів права загалом та принципів сімейного права зокрема. [3; 7; 8, 11; 16] Водночас цінними для нашого дослідження є праці, спрямовані на визначення ознак принципів здійснення суб'єктивних прав (принципів реалізації права). Так, Р.О. Стефанчук визначає наступні основні риси принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав: 1) за своєю природою вони є основними началами та керівними положеннями, що забезпечують їх первинність, а також узгодженість усієї похідної правової матерії із змістом та сутністю даних принципів; 2) вони опосередковують динаміку суб'єктивного права; 3) принципи є керівними положеннями, які мають відповідну правову регламентацію, що, у свою чергу, визначає їх загальнообов'язковість. [17, с. 97]

Л.В. Красицька до основних ознак принципів здійснення особистих та майнових прав батьків і дітей відносить: 1) основоположність (віднесення до принципів здійснення сімейних прав тільки тих ідей та вимог, які є високими ідеалами суспільства, ціннісними орієнтирами людства); 2) об'єктивність (обумовленість розвитком суспільства та людською практикою); 3) нормативність (закріплення нормами права); 4) загальнообов'язковість (необхідність дотримання всіма учасниками сімейних правовідносин і настання негативних правових наслідків у випадку їх порушення). [13, с. 208]

Опрацювання існуючих на сьогодні теоретичних розробок дає можливість узагальнити властивості принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав, серед яких :

- *об'єктивний характер*. Принципи здійснення суб'єктивних прав (як і принципи права в цілому) є відображенням тих закономірностей правового регулювання, які йому притаманні у

відповідний період часу. При цьому у літературі наголошується, що принципи права є об'єктивним за своїм змістом правовим явищем та відображають закономірності державного і суспільного життя, а законодавець їх формулює і закріплює в правових актах відповідно до існуючих реалій [18, с. 688-689];

- *нормативний характер*. Як відзначається у літературі, провідна роль правових принципів забезпечується їх прямим або непрямим закріпленням у нормах права. Так, залежно від форми викладення, прийнято виокремлювати принципи, що безпосередньо сформульовані в джерелах права, та принципи, що виводяться із змісту джерел права в непрямій формі. [4, с. 124] Зокрема, С.М. Братусь вказував, що основні положення (принципи) слід виявити у нормах відповідної галузі, а якщо там принципи прямо не сформульовані, то вони мають бути виявлені, виходячи із загального змісту норм. [19, с. 137]

За іншим визначенням, принципи як основні нормативні положення в цілому охоплюють усе регулювання відповідних суспільних відносин, вказують на методи досягнення мети правового регулювання цих відносин та визначають характер і зміст діяльності суб'єктів правовідносин; жоден із принципів не може бути виражений поза нормою права – інакше вони будуть ідеями, точками зору, проте не правовими принципами [18, с. 688];

- *системний характер*, який передбачає, що : 1) принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав – це певний набір основних (керівних) положень, які охоплюють усі аспекти правового регулювання конкретних сімейних відносин та визначають зміст та спрямованість відповідного правового регулювання. Як відзначається у літературі, кожен принцип здійснення прав і виконання обов'язків окремо відображає певну межу відповідного правового механізму; тільки сукупність (система) цих засад (положень) здатна надати цілісне уявлення про структуру та етапи механізму здійснення прав й виконання обов'язків [14, с. 246-248]; 2) дані принципи взаємоузгоджені між собою, завдяки чому забезпечується єдність правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин; 3) мають вищу юридичну силу в порівнянні з іншими правовими нормами; 4) сукупність цих принципів за-

стосується при здійсненні усіх без винятку суб'єктивних прав у межах відповідного правового регулювання;

- *спеціальний характер*. Як вище зазначалося, принципи здійснення суб'єктивних прав є похідними від правових принципів «більш високого» рівня (загальноправових, міжгалузевих та галузевих) та відображають особливості регулювання відповідних відносин (у нашому випадку, пов'язаних із здійсненням (реалізацією) суб'єктивних сімейних прав), деталізуючи їх. З іншого боку, їх спеціальний характер полягає у тому, що такі принципи зумовлюються характером сімейних правовідносин.

Підсумовуючи викладене, принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав можна визначити як певний набір основних (керівних) нормативних положень, які вказують на межі можливої та належної поведінки при здійсненні суб'єктивних сімейних прав, а також визначають зміст і спрямованість відповідного правового регулювання. Вони характеризуються сукупністю ознак, оскільки мають: об'єктивний характер (відображають існуючі закономірності правового регулювання відповідних сімейних відносин); нормативний характер (закріплені у нормах права у прямій або непрякій формі); системний характер (є систематизованою сукупністю основних положень, які охоплюють усі аспекти правового регулювання конкретних сімейних відносин); спеціальний характер (є похідними від правових принципів вищого рівня і відображають особливості здійснення суб'єктивних сімейних прав).

1. Федчишин Д.В. *Теоретичні засади реалізації та захисту земельних прав в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2020. 427 с.*
2. Дерюгина Т.В. *Принципы осуществления гражданских прав: монография. Москва: Книгодел, 2010. 188 с.*
3. Старчук О.В. *Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 40-43.*
4. *Теорія держави і права : підручник / За ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 368 с.*
5. Рабінович П.М. *Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.*
6. Грибанов В.П. *Осуществление и защита гражданских прав : монография. Москва : Статут, 2001. 411 с.*

7. Менджжял М.В. *Теоретичні проблеми дії принципів сімейного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00. 03. Харків, 2020. 544 с.*
8. Ватрас В. А. *Джерела сімейного права: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Тернопіль, 2020. 516 с.*
9. Богачова Л.Л. *Джерела європейського та національного права. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд. та місц. самоврядування. Харків : Право, 2012. Вип. 24. С. 17-26.*
10. Шмаленя С.В. *Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2009. 20 с.*
11. Колодій А.М. *Принципи права: тенеза, поняття, класифікація та реалізація. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 42-46.*
12. Стефанчук М.О. *Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 202 с.*
13. Красицька Л.В. *Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 496 с.*
14. Вавилин Е.В. *Механизм осуществления и защиты гражданских прав: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2009. 428 с.*
15. Кондрашова М.А. *Соотношение принципов осуществления прав и исполнения обязанностей в гражданском и семейном законодательстве. Вестник Саратовской государственной юридической академии. 2015. № 4 (105). С. 93-96.*
16. Книш В.В. *Принципи земельного права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2006. 206 с.*
17. Стефанчук Р.О. *Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. 541 с.*
18. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посіб. / За ред. Ю.М. Жорнокуя та Л.В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.*
19. Братусь С.Н. *Предмет и система советского гражданского права. Москва: Госюриздат., 1963. 198 с.*

Логвінова М.В. Принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав: доктринальні підходи до поняття

Стаття присвячена принципам здійснення суб'єктивних сімейних прав як складової механізму правового регулювання.

Відзначається, що принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав слід розглядати як підвид принципів сімейного права. При цьому в статті розкривається поняття принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав та їх співвід-

ношення із іншими принципами права, зокрема із принципами сімейного права. Окремо акцентовано увагу на специфіці принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав, що впливає із мети та особливостей правового регулювання сімейних відносин, і не дозволяє ототожнювати їх із суб'єктивними цивільними правами. Виокремлено характеристики принципів здійснення суб'єктивних сімейних прав.

Ключові слова: принципи права, принципи сімейного права, суб'єктивні сімейні права, принципи здійснення суб'єктивних сімейних прав

Lohvynova M.V. The principles of the exercise of subjective family rights: doctrinal approaches to the concept.

Among the variety of principles of law, the author focuses on the study of law enforcement, an integral part of which are the principles of exercising subjective rights. The article argues that the principles of the exercise of subjective family rights should be considered as a subspecies of the principles of family law. To confirm this thesis, the article answers a number of the following theoretical questions: 1) what should be understood by the principles of the exercise of subjective family rights; 2) what is their relationship with other principles of law, in particular with the principles of family law; 3) whether the principles of exercising subjective family rights are different from the general principles of exercising of rights (first of all, from the principles of exercising subjective civil rights), and what are their characteristic features.

The concept of the principles of the exercise of subjective family rights is formulated by the author as a set of basic (guiding) regulations that indicate the limits of possible and appropriate behavior in the exercise of subjective family rights, as well as determine the content and direction of relevant legal regulation.

At the same time, the author proves that the principles of the exercise of subjective family rights are derived from both intersectoral (civilistic) principles of exercise of rights and from the sectoral principles of family law.

The principles of the exercise of subjective family rights are characterized by a set of features, as they have: objective character (reflect the existing patterns of legal regulation of relevant family relations); normative character (enshrined in the rules of law in direct or indirect form); systemic character (is a systematized set of basic provisions that cover all aspects of legal regulation of specific family relations); special character (are derived from the legal principles of the highest level and reflect the peculiarities of the realization of subjective family rights).

Keywords: principles of the right, principles of the family right, the subjective family rights, principles of the exercise of subjective family rights